

Vörös István

DÉVAVÁNYA-BARCÁI KISHALOM KORA NEOLITIKUS ÁLLATCSONTLELETEI

A Nagy Sárrét DNy-i részén fekvő Dévaványa környékéről nagyszámú neolitikus – a kultúrák helyi kroevoevolúcióját is reprezentáló – település ismert (MRT 6, 3. lelőhely), de az élelemtermelő gazdálkodásokról csak két kis leletgyűttes informál (BÖKÖNYI 1974, 357–358; 5. táblázat). Dévaványa-Barcái Kishalmon – 3/140. lelőhely – 1982 októberében – Korek József megbízásából – Losits Ferenc (MNM) végzett leletmentő ásatást, ahol egy késői Körös-protovinča időszakra keltezhető település kis részletét tárta fel. A település leletanyagát és kronológiai besorolását Oravecz Hargita végezte el, dolgozatát lásd ugyanezen kötetben.

mentő ásatást, ahol egy késői Körös-protovinča időszakra keltezhető település kis részletét tárta fel. A település leletanyagát és kronológiai besorolását Oravecz Hargita végezte el, dolgozatát lásd ugyanezen kötetben.

A 305 db-os állatcsontanyag 55%-a (168 db) két kutatóárokban és egy rábontással szondázott településrétegből, 45%-a (137 db) pedig két gödörből származik (1. táblázat). A begyűjtött állatcsont tipikus bontási és étkezési hulladék. Egyetlen ép csővescsont nem került elő, csak töredékek, felületükön törési, vágási nyomok találhatók. A hosszúcsontok diaphysiseit is rendszeresen összeűzték.

A háziállatok közül négy faj: a *szarvasmarha* (*Bos taurus* L.), a *juh* (*Ovis aries* L.), a *kecske* (*Capra hircus* L.), és a *sertés* (*Sus scrofa domestica* Gray); a vadászott állatok közül három nagyvad: a *vadló* (*Equus ferus gmelini* Ant.), az *őstulok* (*Bos primigenius* Boj.), és a *vaddisznó* (*Sus scrofa ferus* L.); továbbá két prémes vad: a *hód* (*Castor fiber* L.), és a *mezei nyúl* (*Lepus europaeus* Pall.) fordul elő (1. táblázat). Vízi vadmadár két darab csontmaradványa csak a településrétegben volt. A csontokkal együtt 14 db eltérő méretű folyami kagylóteknő és 1 db vízcicsiga háztöredéke került begyűjtésre.

1. Az állatok zoológiai jellemzése, és hasznosításuk

1.1. Háziállatok

Szarvasmarha – 186 db – 18 egyed

A szarvasmarha maradványok közepes és nagy testméretű állatoktól származnak (3. táblázat). A hosszúcsontok epiphysis-méreteiből kalibrált marmagassági értékek (MATOLCSI 1970): 130–132 cm (mc), és 135–138 cm (mt), magas testméretkategóriájú (VÖRÖS 1982, 133) állatok. A szarvasmarhacsontok anatómiai megoszlását a 2. táblázat tartalmazza. A maradványok 89,3%-a (166 db) postcranialis vázcsont: legtöbb lelet a törzs-régióból van 38,2% (71 db), a mellső 21,5% (40 db), és a hátulsó 23,6% (44 db) végtag csontjai közel azonos arányban találha-

tók. Nagyon kevés viszont az ujjpercek száma 6% (11 db).

A szarvasmarhák bontásakor a gerincoszlopot kifejtették – mai szóhasználatlaltal – „orjárá” bontották. A kevés hasított csigolya (9 db) mellett csak csigolyanyúlványok (14 db) találhatók. Jól mutatja a szarvasmarhahús kinyerésének gyakorlatát, hogy a legtöbb csont a lapocka (felkar) (humerus-radius-ulna) és a hátulsó comb (femur-tibia) bontási részből került elő. A lapos scapuláról – úgy tűnik – a színhúst lefejtették; a fartót (pelvis) pedig nem hasznosították.

A 18 szarvasmarha egyed közül 6 egy évnél fiatalabb (infantil), 6 két-két és fél évnél fiatalabb (juvenilis) és 6 kifejlett (adultus) állat. Tehát az – elfogyasztott – állomány 1/3-da volt kifejlett állat.

Juh – 98 db – 16 egyed

Az egyetlen szarvcsap egy fiatal kostól származik, „kecske-szarv”-szerű egyenes, tojásdad báziskeresztmetszetű, anterior-medialis éllel. Morfológiailag a tőzegjuh, az *Ovis aries palustris* (Rütimeyer 1861) típusba tartozik. A juh csontmaradványok kis és közepes méret-kategóriába tartoznak (3. táblázat). A hosszúcsontok epiphysis-méreteiből kalibrált marmagassági értékek (TEICHERT 1975): 52–55 cm (rad), 57–58 cm (tib), 59,3 cm (calc), és 56 cm (mt) kis és közepes testmagasságú állatok. A juhcsontok anatómiai megoszlását a 2. táblázat tartalmazza. A maradványok 87,8%-a (86 db) postcranialis vázcsont: kevés a törzs-régió maradványa 18,4% (18 db); a mellső végtag csontjai 15,4% (15 db) kevesebb mint egyharmada a hátulsó végtagénak 53% (52 db). A lábfejeket egyetlen ujjperc képviseli.

A juh darabolása hasonló lehetett a szarvasmarháéhoz. A hús „csonttartalma” a juh izmoltságának megfelelően eltért a szarvasmarháétól: a felkar (humerus-radius) csontjai kisebb számban; a hátulsó comb/fartó (pelvis-femur-tibia) csontjai nagyobb számban találhatók a teleprészen. Úgy tűnik a hát/lapocka régióból lefejtették a színhúst, alig van csontmaradványa.

A lábvégcsonatok olyan nagy arányú hiánya, mint amelyet a Dv-Barcái teleprészen is tapasztalható (2. táblázat), jól mutatja, hogy a juhokat vágás után megnyúzták (VÖRÖS 1980, 42).

A 16 juh egyed életkor szerinti megoszlása érdekesen alakul: közülük csak 3 volt kifejlett (adultus), 5 két-két és fél évesnél fiatalabb (juvenilis), 5 egy évnél fiatalabb (infantil), 2 három–négy hónapos (infantil), és 1 újszülött (neonatus) korú. Tehát az – elfogyasztott – állománynak csak 1/5-de volt kifejlett állat. *Kecske* – 3 db – 2 egyed

A kecskének csak koponyatöredéke került elő, két bal oldali homlokcsont, illetve szarvcsap darab. A fiatal kecske homlokcsontjáról a szarvcsapot lehasi-

tották. A kifejlett nőtény kecske szarvcsapja lapos, egyenes kissé ívelt, vékonyfalú, „szablya-alakú”. Felülete sima, belső fala egyenes, elülső él mögött bemélyedő, külső fala kissé domború. A szarvcsap morfológiailag konvencionálisan az „aegagrus”-típusba lehetne sorolható, de meglepően azonos az Adametz-féle *Capra prisca* nőtény szarvcsapjával is (EPSTEIN 1971, 208., Fig. 250.).

Szarvcsap méretek (mm):

Faj	töredék hossza	legnagyobb átm.	legkisebb átm.	
juh kos	57	34	30	juv.
kecske nőtény	200	38	24	ad.

Sértés – 1 db – 1 egyed

Dv-Barcái halom a sertésnek egyetlen maradványa, egy jobb oldali humerus dist. epiphysise került elő. A fiatal egyed humerusára jellemző, hogy az ízületi henger fölötti árok nem perforált, hiányzik a for. supratrochlearis. A humerus töredék kis mérete alapján egyértelműen a házi sertés maradványa.

A Dv-Barcái Kishalmon begyűjtött állatcsont leletegyüttes fajdominanciája érdekes képet mutat: a csontanyag 94,4% -a *háziállat*, és csak 5,6% -a a *vadászott állat* maradványa. A három legfontosabb gazdasági haszonállat (a „BOS” = B-Bos *szarvasmarha*, O-Ovis *juh*, S-Sus *sértés*) közül a *szarvasmarha* és a *juh* csontok képezik a háziállatállomány maradványainak 98% -át (1. táblázat).

A *szarvasmarha* csontok előfordulása közel kétszerese a *juhokénak* (1. táblázat), de egyedszámuk (4. táblázat) csaknem azonos 18–16 egyed. A Körös kultúra településein földrajzilag – a peremterületeken (VÖRÖS 1980, 54), és kronológiailag – a késői időszakban (BÖKÖNYI 1989, 14–15) a *szarvasmarha* maradványok emelkedő, a *juhoknak* pedig csökkenő tendenciája figyelhető meg.

A *sértés* meglétét egyetlen csontlelet bizonyítja.

A *kutya* a leletanyagban nem fordul elő.

A *juhállományt* rendszeresen kísérő, ahhoz tartozó, de a Kárpát-medencében önálló nyáját – kis egyedszáma és ezzel összefüggésben csökkent gazdasági szerepe miatt – soha nem alkotó *kecske* (VIGA 1981) mindösszesen két egyeddel van képviselve a Dv-Barcái településen.

A Dv-Barcái telep feltárt 60 m²-es felületéhez képest kevés az állatcsontlelet. A háziállat-maradványok anatómiai megoszlása (2. táblázat) aszimmetrikus, jól mutatja a telep (részlet) jellegét. A két gödörben, illetve a körülötte levő telepfelszínen egy-egy „étkezés-re elfogyasztott” húsos állattestrészek csontmaradványai találhatók:

	fej	törzs	felkar	comb
– szarvasmarha	4	3	6	5
– juh	2		5	8
– kecske	2			
– sertés			1	
– őstulok	1			1
– vaddisznó			1	1
– mezei nyúl			2	

Az állatok mortalitása (4. táblázat) alapján megállapítható (VÖRÖS 1992, 88. ábra), hogy míg a *szarvasmarha* *vágása* „periódikus”, *téli, tavasz-nyár eleji* időszakban; addig a *juh vágása* „folyamatos”, döntően *téli, tavasz-nyár eleji*, alkalmilag *nyár-őszi* időszakban történhetett. A teleprészlet csontanyagának archaeozoológiai rekonstrukciója egy tartós téli, tavasz-nyár eleji (gödörök), és egy rövidebb nyár-őszi (telepfelszínen) megtelepedést valószínűsít (VÖRÖS 1980, 55). Hogy a téli, és a nyári megtelepedés a satellit telepen kontinuum, vagy diszkontinuum volt-e, a telep élettartamának, és a leletanyag vertikális megoszlásának ismerete hiányában nem állapítható meg.

A telepen talált temetkezés (1. sír) már a feltárt teleprészlet megszűnt lakófunkcióját jelzi.

A *szarvasmarha* primér hasznosítása, gazdasági értéke a *hús volt*. A *fiatal juhok* (báránok, növendék állatok) mortalitása (kiegészített PAYNE-féle A modell 1973) azt valószínűsíti, hogy a *juhok* elsődleges gazdasági haszna a *prém nyérése* volt, és „csak” másodlagos hasznosítás a *húsnak* – szükségszerű – fogyasztása (VÖRÖS 1980, 43).

Az ökológiai faktoroktól alapvetően függő *sértés-tartás* a Körös kultúra állatállományában jelentéktelennek tűnik.

A Körös kultúra településein a *kutya* maradványok száma nagyon kevés. Ebben az időben az embernek a *kutya* még inkább csak társa, mint munkáállata volt.

1.2. Vadászott állatok

Vadló – 1 db – 1 egyed

A 2. gödör aljáról előkerült jobb oldali P3/4 töredék mesodont. A fognak csak az elülső-belső darabja van meg. A lingvalis kettőshurok hosszú, a sulcus lingvalis sekély. A metastylid ovalis, konkáv, egy bemélyedéssel. A vallis ext. rövid. A töredék mérete és struktúrája alapján egyértelműen *ló* (Equus) maradványa és nem Hemionusé.

Őstulok – 3 db – 2 egyed

Az őstulok egy szem alatti arckoponya töredéke (os zygomaticum) és egy jobb oldali lábtő (boka) két csontja – astragalus, calcaneus – fordul elő. A láb-töcsontok méretei (3. táblázat) alapján bikától származik.

Vaddisznó – 4 db – 2 egyed

A vaddisznó maradványok között egy kifejlett nőstény humerusa (méreteket lásd 3. táblázat) és pelvis töredéke, valamint egy két évesnél fiatalabb (juvenilis) állat tibia dist.-calcaneusa (epiphysis, tuber nem csontosodott el) került elő. A csontleletek erős csontozatú, nagy méretű vaddisznótól származnak.

Hód – 1 db – 1 egyed

Egyetlen maradvány, egy jobb oldali femur dia-physise (epiphysisek nem csontosodtak el, hiányoznak).

Mezei nyúl – 6 db – 2 egyed

Egy kifejlett állat humerusa, és egy fiatal egyed humerus-radius töredéke, és 3 bordája képviseli a mezei nyulat. A maradványok nagy méretű állatoktól valók.

A Dv-Barcái Kishalom kora neolitikus vadászott nagyemlős „faunájában” két érdekesség található: egyik a *vadló* jelenléte, a másik pedig a *gimszarvas* és az *őz* hiánya.

A magyarországi archaeozoológia egyik korábbi dogmatikus állítása, mely szerint a Kárpát-medencében a *pleisztocén vadló* (*Equus sp.*) *nem*, de a *pleisztocén vadszamár* az „*Asinus hydruntinus*” túlélte a pleisztocén végét, és a korai neolitikum egyik „vezérkövülete” lett (BÖKÖNYI 1954; *ibid.*, 1974, 223; *ibid.*, 1987a, 173; *ibid.*, 1978, 21–22) téves ténybeli, verbális és logikai következtetés eredménye. Ezenkívül paleontológiai és állatföldrajzi ismereteket nélkülöz. Magyarországon jelenleg 20 neolitikus telepről ismert vadló maradványa (VÖRÖS 1981, 1994), ami egyértelműen bizonyítja, hogy ez a faj a korai holocén vademlős-fauna tagja volt. Az „autentikus ló” tagadása a házi, és a vad jelzők következetes elhagyásával konzerválódott. A neolitikus háziállat-állomány elemzésekor tényként állapítható meg, hogy a háziló a neolitikumban még nem élt. Házasítási idejénél 2–2500 évvel korábban a háziló Magyarországon sem kerülhet elő. De a vadló a vadfaunában jelen volt.

A Kárpát-medencében – jelenlegi ismereteink szerint – a késő pleisztocén nagyemlős-vadfauna egyik tagja sem élte túl a pleisztocén végét. A korai holocén faunaváltás során mediterrán (ponto-mediterrán) szarmata szubprovinciájú fajok jelentek meg: és a *Bison* helyett *Bos*; a *Rangifer* helyett *Cervus* és *Capreolus*; a késő pleisztocén *Equus germanicus* helyett pedig a kelet-európai vadló az *E. ferus gmelini*, továbbá a *Hemionus* nyomult a területre, és érkezett vissza a *Sus* (VÖRÖS 1981; *ibid.*, 1986; *ibid.*, 1987a).

A holocén legkorábbi ún. Palánk, és a rákövetkező Körös faunaszakasz első, és második klímaoptimum időszakában (VÖRÖS 1987a, 93–94, Table 3.) egy K-Ny-i illetve egy DK-ÉNy-i irányú klímadeterminálta faunavándorlás figyelhető meg. először a szarmata szubprovinciájú *Equidák* jutottak el a Duna-völgyén keresztül egészen a Rajna-vidékéig (VÖRÖS 1994, 5. láb., Fig. 1). Majd a pontomediterrán *őstulok* és a

vaddisznó; őket követve a kaukázusi maral és a bölény hatol a Kárpát-medencébe (VÖRÖS 1994). Bökönyi Sándor szerint a magyarországi Körös lelőhelyekről modern ásatásból egyetlen lócsont sem fordul elő (BÖKÖNYI 1992, 200). A régi – bizonytalan – irodalmi adatokon kívül azonban a Dv-Barcái lelet mellett vadló maradványa került elő Hódmezővásárhely-Bodzáspart Körös kultúra településen is. A korábban *Asinus hydruntinus*-nak határozott jobb oldali patacsont (os ph. III.) (BÖKÖNYI 1954, 12–, Fig. 2) egy vadló csikó maradványa (VÖRÖS 1981, 48). A Körös kultúrát megelőző időszakból ezidáig Mezőlak és Szabadszállás tőzegtelepekről, legújabban pedig Jászberény I. mezolitikus telepről ismert vadlómaradvány.

2. Összefoglalás

Dévaványa környékéről három eltérő korú, kis neolitikus állatcsont leletanyag ismert (5. táblázat):

Dv-Barcái Kishalom (3/140) – késő KS – protovinča időszak – földhátan található,

Dv-Sima sziget, Kecskeméti tanya (3/148) – AVK – szakálhathi csoport (BÖKÖNYI 1974, 358), és

Dv-Sártó sziget (3/9) – tiszai kultúra (BÖKÖNYI 1974, 357). E két utóbbi telep ártér menti teraszperemen fekszik (MRT 6, 36; WHITTLE 1985, Fig. 3.12).

Mindhárom telepen kevés a *sértés*, és hiányzik a *kutya*. A Dv-Barcái, és a Dv-Sima sziget telepeken van *vadló* is. Dévaványa környékén a kora és a középső neolitikumban megtelepedett népesség vadászszakmányaiban nem szerepel a zárt erdei gimszarvas és az *őz*. A két faj csak a tiszai kultúra időszakában jelenik meg Dv-Sártó szigeten. Ez annál is feltűnőbb, mert a Körös-völgyben levő Szarvas 1. (AVK – szakálhathi csop.) településen a vadászott állatok között mennyiségben (65 db) és arányaiban (68%) is a legtöbb csontmaradvánnyal a *gimszarvas*, *őz* és a *vaddisznó* található.

A Szarvas 1. település mellett folyóvölgy és valószínűleg vadlót is volt.

A Dévaványa környékén tapasztalt jelenség kétféleképpen, egy ökológiai és egy állattartási szint aspektusból magyarázható.

1. Kora és középső neolitikumban:

a települések ligetes-steppei környezetben voltak, ebben a milióban élő őstulkot és vadlovat elejtették. Távolabbi zárt erdő (nőstény vaddisznó), lombos szálderdei mozgó vízfolyásos folyóvölgy (fiatal hód) felkeresésével folytattak alkalmi vadászatot.

Vagy, a település jellegéhez – a vándorpásztorkodáshoz (VÖRÖS 1980, 55, CHAPMAN 1981, 109) – nem tartozott a vadászat mint élelemkiegészítő foglalkozás.

2. Késő neolitikumban:

a települések környezete megváltozott. A holocén második klímaoptimum időszakában a beerdősüléssel fokozatosan csökkent a steppe-foltok területe. Az er-

dőhatárok változását követő gimszarvas és az őz „közelebb” került a településekhez, ahol azokat el is ejtették.

Vagy, a háziállattartásban klimatikus, vagy gazdasági okokra visszavezethető kedvezőtlen változás miatt volt rákényszerülve a lakosság, hogy intenzívebben vadásszon. A nagy testű hús vadakat mikrolit hegyű nyilakkal ejtették el (pl. Polgár-Csőszhalom VÖRÖS 1987b).

Hogy valójában milyen ok-okozati összefüggések voltak a környezet és a gazdasági tevékenység között ma még kevésbé ismert.

1. táblázat: Dévaványa–Barcái Kishalom (1982)

Állatcsontmaradványok (db)

Fajok	ÁROK		Rábon-tás	GÖDÖR		Ösz-sze-sen
	1.	2.		1.	2.	
Szarvasmarha	61	4	30	72	19	186
Juh	22	12	29	22	13	98
Kecske	–	–	1	2	–	3
Sertés	1	–	–	–	–	1
	84	16	60	96	32	288
Vadló	–	–	–	–	1	1
Őstulok	2	–	–	–	1	3
Vaddisznó	–	1	2	1	–	4
Hód	–	–	1	–	–	1
Mezei nyúl	–	–	–	1	5	6
	2	1	3	2	7	15
Vadmadár	1	–	1	–	–	2
Összesen:	87	17	64	98	39	305

2. táblázat: Dévaványa–Barcái Kishalom (1982)

Állatcsontok anatómiai megoszlása (db)

Csontok/Fajok	Szarvasmarha	Juh	Kecske
Szarvasap	–	1	2
Agykoponya	4	–	1
Arckoponya	3	2	–
Mandibula	10	6	–
Fog	3	3	–
	20	12	3
Csigolya	23	14	
Borda	48	4	
	71	10	
Scapula	4	1	
Humerus	10	4	
Radius	11	9	
Ulna	8	1	
Carpus	1	–	
Metacarpus	6	–	
	40	15	

Úgy tűnik, hogy a különböző földrajzi helyzetű KS és AVK telepfaunákban a háziállat-vadállat, a három gazdasági haszonállat, valamint a vadászott állatfajok előfordulási arányában mutatkozó hasonlóságokat és különbségeket a telepek lokális földrajzi környezete, az állattartás fejlettsége és helyi jellege, valamint a vadfauna összetétele határozta meg. A vadászat a lokális vadfauna csúcsvadaira irányult. Amíg az élelem-termelő gazdálkodás nem rendelkezett elegendő megművelt termőfölddel, addig a juh/szarvasmarha transzhumansz gazdálkodás volt az elsődleges tevékenység.

Pelvis	3	13	
Femur	13	6	
Tibia	13	19	
Astragalus	2	–	
Calcaneus	5	2	
Tarsus	2	–	
Metatarsus	2	11	
Metapodium	4	1	
	44	52	
Os ph. I.	5	1	
Os ph. II.	2	–	
Os ph. III.	4	–	
	11	1	
Összesen:	186	98	3

3. táblázat: Dévaványa–Barcái Kishalom (1982)

Állatcsontméretek (mm)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
HUMERUS								
Szarvasmarha	–	103	–	–	110	–	–	
	–	–	–	80	–	–	80	
	–	–	–	85	–	–	80	
Juh	–	–	11	26,5	–	11,5	25	
	–	–	–	28,5	–	–	25	
Vaddisznó	–	–	–	48	–	–	46	
RADIUS								
Szarvasmarha	–	63	–	–	33	–	–	inf.
	–	80	–	–	40	–	–	
	–	–	–	72	–	–	48	
	–	–	–	80	–	–	48	
Juh	(122)	26	14	–	15	7,5	–	juv.
	–	27	14	–	13	7	–	
	–	28	–	–	14	–	–	
METACARPUS								
Szarvasmarha	–	49	22	–	30	18	–	inf.
	–	50	–	–	–	–	–	inf.
	–	60	–	–	37	–	–	
	–	–	–	63	–	22	33	
	–	–	–	63	–	23	33	

3. táblázat (folytatás)

FEMUR								
Juh	–	43	–	–	21	–	–	
TIBLA								
Szarvas-marha	–	–	–	60	–	–	41	
	–	–	–	63	–	–	48	
	–	–	–	67	–	–	46	
Juh	–	–	–	22,5	–	–	17,5	
	–	–	–	24	–	–	18	
METATARSUS								
Szarvas-marha	–	53	–	–	51	–	–	
Juh	–	16	–	–	16	–	–	
	–	16	–	–	16	–	–	
	–	–	9	21,5	–	8	15,5	
OS PHALANGIS I.								
Szarvas-marha	55	29	23,5	27	33	17	20	
	61,5	32	26	31	35	20	23	
OS PHALANGIS II.								
Szarvas-marha	36	31	25	27	33	24	30	
	41	32	26	28	32,5	24	29	
	1.	8.	9.					
ASTRAGALUS								
Szarvas-marha	62	46	36,5					
Őstulok	80	53	45					
	1.	8.			9.			
CALCANEUS								
Szarvas-marha	–	37	–	inf.				
	–	43	54	juv.				
	–	48	58	juv.				
Őstulok	162	52	63					
Juh	52	17	–					

Méreték: 1. hossz, 2. prox. epiph. sz., 3. diaph. legk. sz., 4. dist. epiph. sz., 5. prox. epiph. m., 6. diaph. legk. m., 7. dist. epiph. m., 8. szélesség, 9. magasság

4. táblázat: Dévaványa-Barcái Kishalom (1982)
Az állatok egyedszáma, és életkorcsoportonkénti megoszlása

Fajok	db	Egyed	neo.	inf.	juv.	ad.
Szarvasmarha	186	18	–	6	6	6
Juh	98	16	1	7	5	3

Kecske	3	2	–	–	1	1
Sertés	1	1	–	–	1	–
	288	37				
Vadlő	1	1				1
Őstulok	3	2				2
Vaddisznó	4	2			1	1
Hód	1	1			1	
Mezei nyúl	6	2			1	1
	15	8				

5. táblázat: Dévaványa környéki és Szarvas 1. lelőhelyek állatsontmaradványai (db)

Leelőhely	DÉVAVÁNYA			SZARVAS 1. ³
	Barcái Kh. 3/140	Sima sz. ¹ 3/148	Sártó sz. ² 3/9	
Kultúra	KS	AVK	Tiszai	AVK
Szarvas-marha	186	2	9	63
Juh	98		3	
Kiskérődző		5		9
Kecske	3		1	
Sertés	1	4	5	22
	288	11	18	95
Vadlő	1	1	–	1
Őstulok	3	–	5	19
Gimszarvas	–	–	34	10
Őz	–	–	7	12
Vaddisznó	4	–	4	33
Róka	–	–	–	1
Hód	1	–	–	4
Mezei nyúl	6	–	–	–
	15	1	50	80
Madál/Hal	2	–	2	–
Összesen:	305	12	70	175

1. BÖKÖNYI 1974, 358; 2. BÖKÖNYI 1974, 357; 3. BÖKÖNYI 1987b. A vadászott állatok listájából törölni kell a bölény fajt. A mc (MMM. Ltsz.: 78.729) megtartása és méretei (JÁNOSSY-VÖRÖS 1987) alapján a nagy testű pleisztocén Bison priscus maradványa.

IRODALOM

- BÖKÖNYI 1954 S. BÖKÖNYI, *Eine Pleistozäne-Eselart im Neolithikum der Ungarischen Tiefebene*. Acta ArchHung 4 (1954) 9–24.
- BÖKÖNYI 1974 S. BÖKÖNYI, *History of domestic mammals in Central and Eastern Europe*. Budapest 1974.
- BÖKÖNYI 1978 S. BÖKÖNYI, *The earliest waves of domestic horses in East Europe*. Journal of Indo-European Studies 6, 1–2 (1978) 17–76.
- BÖKÖNYI 1987a S. BÖKÖNYI, *Kupferzeitliche Hauspferde des Karpatenbeckens*. In.: Srejič, D.–Tasič, N. (eds): *Hügelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkan-Zone während der Äneolitischen Period*. Beograd 1987, 173–177.
- BÖKÖNYI 1987b S. BÖKÖNYI, *Szarvas-1. lelőhely, egy késő újkőkori teleprészlet állatmaradványainak archaeozoológiai vizsgálata*. MMMK 1986–87. Budapest 1978, 89–103.
- BÖKÖNYI 1989 S. BÖKÖNYI, *Animal husbandry of the Körös-Starcevo complex: its origin and development*. In.: Bökönyi, S. (ed): *Neolithic of Southeastern Europe and its Near Eastern connections*. Varia ArchHung 2 (1989) 13–17.
- BÖKÖNYI 1990 S. BÖKÖNYI, *Tierknochenfunde der neuesten Ausgrabungen in Vinča*. In.: Srejič, D.–Tasič, N. (eds): *Vinča and its world*. Symposia 51, 14. Beograd 1990, 49–54.
- BÖKÖNYI 1992 S. BÖKÖNYI, *The Early Neolithic vertebrate fauna of Endrőd 119*. In.: Bökönyi S. (ed): *Cultural and Landscape changes in South-East Hungary I. Reports on the Gyomaendrőd Project*. Archaeolingua I (1992) 195–299.
- CHAPMAN 1981 J. CHAPMAN, *The Vinča culture of South-East Europe. Studies in Chronology, economy and society*. BAR International Series 177. I. Oxford 1981.
- EPSTEIN 1971 H. EPSTEIN, *The origin of the domestic animals of Africa. II*. Leipzig 1971 pp. 720.
- JÁNOSSY—VÖRÖS 1987 D. JÁNOSSY—I. VÖRÖS, *Die mittelpleistozäne Fauna der Höhle des Hungária-Berges bei Dorog (Gerecse Gebirge, Ungarn)*. Fragmenta Mineralogica et Palaeontologia 13 (1987) 97–110.
- MATOLCSI 1970 J. MATOLCSI, *Historische Erforschung der Körpergrösse des Rindes auf Grund von ungarischem Knochenmaterial*. Zeitschrift zur Tierzüchtung und Züchtungsbiologie 87/2 (1970) 89–127.
- MRT 6 Magyar Régészeti Topográfia 6. Békés megye régészeti topográfiája IV/1. A szeghalmi járás. Ecsede et al (eds) Budapest 1982.
- PAYNE 1973 S. PAYNE, *Kill-off Patterns in sheep and goats. The mandiblae from ASVAN Kale*. Anatolian Studies 23 (1973) 281–303.
- TEICHERT 1975 M. TEICHERT, *Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei Schafen*. In.: Clason, A. T. (ed): *Archaeozoological Studies*. Amsterdam–Oxford–New York 1975, 51–69.
- VIGA 1981 GY. VIGA, *Népi kecsketartás Magyarországon*. Borsodi Kismonográfiák 12 (1981) Miskolc.
- VÖRÖS 1980 I. VÖRÖS, *Zoological and palaeoeconomical investigations on the archaeozoological material of the Early Neolithic Körös Culture*. FolArch 31 (1980) 35–64.
- VÖRÖS 1981 I. VÖRÖS, *Wild Equids from the Early Holocene in the Carpathian Basin*. FolArch 32 (1981) 37–68.
- VÖRÖS 1982 I. VÖRÖS, *The animal bones from the La Tène- and Roman settlement of Szakály-Réti földek*. In.: Gabler, D. et al.: *Studies in the Iron Age of Hungary*. BAR Internat. Ser. 144 (1982) 129–179.
- VÖRÖS 1986 I. VÖRÖS, *A Szerencs-Taktaföldvár későneolitik telep állatcsontleletei*. Natura Borsodiensis 1 (1986) 98–122.
- VÖRÖS 1987a I. VÖRÖS, *Large mammalian faunal changes during the Late Upper Pleistocene and Early Holocene Times in the Carpathian Basin*. In.: Pécsi, M. (ed): *Pleistocene environment in Hungary*. Budapest 1987, 81–101.
- VÖRÖS 1987b I. VÖRÖS, *A bow as weapon of hunting in the Late Neolithic*. ComArchHung 1987, 25–30.

- VÖRÖS 1992 I. VÖRÖS, *A balácai I/6. sz. pince állatcsontleletei*. Balácai Közl. 2. (1992) 93–122.
- VÖRÖS 1994 I. VÖRÖS, *Animal husbandry and hunting in the Middle Neolithic settlement at Tiszavasvári-Deákalmi dűlő (Upper Tisza region)*. JAMÉ 36 (1994) 167–184.
- WHITTLE 1985 A. WHITTLE, *Neolithic Europe: A Survey*. Cambridge World Archaeology. Cambridge 1985.

ANIMAL BONES FROM THE EARLY NEOLITHIC SETTLEMENT AT DÉVAVÁNYA–BARCÁI KISHALOM

Extract

Archaeological finds as well as kitchen refuse from the Körös-protovina period were recovered during the course of test excavations at the site of Dévaványa–Barcái Kishalom (MRT. 6, Site 3/140). At this settlement, four domestic animal species: cattle, sheep, goat and pig as well as five wild animals: wild horse, aurochs, wild pig, beaver and brown hare were identified (Table 1). The anatomical distribution of animal bones is shown in Table 2, bone measurements are listed in Table 3. The age distribution of individuals appears in Table 4.

Cattle were of medium and large size, while sheep were small and medium. Domestic pig is represented by a single bone.

The bones found in the settlement's excavated section are "remains of food consumption" originating from meat rich animal parts. The primary exploitation of cattle was beef with its mortality culminating during the winter, spring and early summer. The primary use of sheep (young individuals) lambskin, mutton figured as a secondary from of "exploitation". They were slaughtered predominantly during the winter, spring and early summer, however, occasional culling took place during the summer and fall.

It may be hypothesized that in the parkland-steppe environment of Dévaványa the population pursued migrant pastoralism and that the site represents a satellite settlement of these people.

I. Vörös
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest, Pf. 364
Múzeum krt. 14–16.
H-1370

